

NOVÝ KOMENTÁŘ K EVANGELIU PODLE MATOUŠE

Jiří Mrázek, Evangelium podle Matouše: Český ekumenický komentář k Novému zákonu 1, Praha: Centrum biblických studií a Česká biblická společnost 2011, 512 stran.

V češtině nemáme v nové době mnoho komentářů k prvnímu evangeliu. Odhlédneme-li od stručných Výkladových poznámek k Novému zákonu (1991) a od přeloženého komentáře Harringtonova (Kostelní Vydří 2003), je zde už jen zdařilý Hájkův (Praha 1995), který ovšem zabírá jen prvních 9 kapitol. Nový komentář Mrázkův vykládá celý Matoušův spis, a to vědomě a záměrně do českého prostředí.

Na rozdíl od Hájka, který si zakazuje předem nasazovat „brýle“ otázky, kdo byl a kde působil evangelista zvaný Matouš (s. 14), přikloní se Mrázek jednoznačně k odpovědi, zastávané v novějším bádání (obšírně Luz, *Das Evangelium nach Matthäus I*, s. 67nn), že „Matouš“ je „exponent své (židokřesťanské) obce“ (Luz), nejspíše v syrské Antiochii. Tam ovšem patrně žila i jiná křesťanská komunita, která se již před desetiletími rozešla s oficiální synagogou, kdežto Matoušovu tento rozchod teprve čeká a zdá se již neodvratný. Takže „Matouš píše jakousi židokřesťanskou verzi Marka, doplněnou o témata, která jsou pro Matoušovy čtenáře důležitá“ (s. 12).

Proto si Matouš s pozorností všímá toho, jak se Ježíš vyrovnává s představiteli soudobého židovstva a jeho zbožnosti. Nelze doložit, že by Matouš zastával „substituční teorii“ – názor, že církev vystřídala synagogu v Božím plánu. Ježíšovy kontroverze, zejména s farizeji,

kteří jsou mu nejbližší, jsou neseny snahou, aby druhá strana pochopila, oč mu jde. „Hojnější spravedlnost“ nad farizejskou a zákonickou, kterou Ježíš vyžaduje od svých učedníků (Mt 5,20), „je v podstatě milosrdenství, které se odehrává tvář v tvář bližnímu, a ne s pohledem upřeným do zrcadla“ (s. 68). I ty takzvané „antiteze jsou ... spíše ilustracemi, jak Ježíš rozumí Zákonu a Prorokům“ (s. 69).

Náboženství a zbožnost zahleděné „do zrcadla“, do sebe a na sebe. To je v Mrázkově výkladu Matoušova evangelia jádro Ježíšovy polemiky s farizeji, kteří jsou v jistém smyslu (na rozdíl od kněžské aristokracie) pravými následovníky Mojžíše a je třeba s nimi nadále diskutovat (s. 393). Vzali však následování Mojžíše za špatný konec: „Ve své zbožnosti se nestarají o jiné, nýbrž o sebe. Jsou zahleděni do svého image, který si budují“ (s. 415). Zde již nejde jen o Ježíšovu polemiku s židovstvím či farizejstvím, nýbrž s určitým typem náboženství a zbožnosti, jehož znakem je sebespravedlivost a moralismus; tento typ přežil historický judaismus a usídlil se i v prostředí křesťanském (a evangelickém), jak Mrázek neopomene příležitostně naznačit.

Positivně v této tónině a osnově vypráví Matouš/Mrázek celý příběh Ježíšův jako radikální nabídku dát výhost sebestřednosti, a tak vzít vážně pořádky Božího království. Zde se Ježíš, původně snad stoupenec Jana Křtitele, od svého předchůdce odklonil: „V Božím království už se mluví jinak“, „prosazuje se úplně jinými cestami“ (s. 187). Jaké jsou to cesty, to Ježíš znázorňuje celou svou misí, k níž patří nejen kázání a podobenství, nýbrž i skutky pomoci potřebným (tzv. zázraky), které v Matoušově zdů-

raznění přesáhnou hranice Izraele (Gadarenský, Kananejka). Nabídka Božího království tudíž není něco, co naše lidství znevolaňuje, nýbrž naopak osvobozuje a naplňuje. K tomu Matouš ve výkladu Mrázkově zve svou židokřesťanskou antiochejskou komunitu a všechny své pozdější čtenáře.

Pozoruhodná – a v české bibliotice zatím spíše ojedinělá – je Mrázkova metoda výkladu Matoušova evangelia. „S knihou se zachází tak, že se čte. Postupně“ (s. 54). Jiří Mrázek takto zachází s „knihou“ evangelia podle Matouše *jako*. „Matouš je ... psán *jako* vyprávění..., píše jeden příběh, ať už svůj materiál posbíral jakkoliv a kdekoliv“ (s. 215). Znalec tuto metodiku identifikuje jako tzv. rétorickou kritiku, k níž patří i „čtení zblízka“ (*close reading*). Mrázek jakoby „hledí Matoušovi přes rameno“, tj. snaží se sledovat jeho vypravěčskou strategii, bez ohledu na jeho prameny. Mrázek tak opouští dosud v bádání oblíbenou kritiku redakcí a pouští se cestou sice již v odborné literatuře vyzkoušenou, ale u nás stále spíše okrajovou. Mrázek svým komentářem (ale již předchozími výklady a studiiemi o lukášovských a matoušovských podobenstvích) prokázal, že tato cesta je produktivní, v neposlední řadě i pro homiletickou exegesi.

Mrázkův komentář je napsán tak poutavě, že se dobře čte. Odborník za ním rozezná velký rozsah odborného bádání (jež autor doložil i dílčími studiiemi, zejména svou habilitační rozpravou *Podobenství v kontextu Matoušova evangelia*, 2000); ale čtenář jím není zatěžován ani způsobem, který zvolil M. Hájek, když tyto nálezy ukryl jakoby pod čáru (nehledě na komentáře německé provenience, jejichž autoři se, vy-

pyšňují tím, jakými odbornými informacemi zásobili své čtenáře.) V Mrázkově komentáři se např. nedovíme, kde Matouš čerpal z pramene Q; a jen občas, a vždy funkčně, kde alteroval předlohu Markovu nebo jaké byly dějiny působení toho či onoho výroku (což významně a široce zdokumentoval komentář Luzův). Uvažujeme-li o „implicitním čtenáři“ Mrázkova komentáře, nevytane nám především na mysl odborný novozákoník, který má ostatně přístup k literatuře, která všechny případné Mrázkovy proluky dostatečně vyplňuje, nýbrž motivovaný a zaujatý český čtenář Bible, a zvláště český teolog, který svým světcům chce přiblížit poselství Ježíšova evangelia ve zvěstování nebo v biblickém vzdělávání. Tomu slouží i Mrázkův živý, kolokviální jazyk, prozrazující, že text byl původně předlohou autorových fakultních kurzů. V každém případě „implicitnímu čtenáři“ Mrázkův komentář doporučujeme.

Pavel Filipi

RÉTORIKA V KULTUŘE A VE SVĚTĚ

Jiří Kraus, *Rétorika v evropské kultuře i ve světě (2., přepracované vydání)*; Praha: Karolinum, 2011, 248 stran.

Přední český vědec, bohemista, specialista na problematiku jazykové komunikace a teorii veřejného diskurzu, člen Mezinárodní společnosti pro dějiny rétoriky (ISHR), účastník řady hostovských pobytů na zahraničních univerzitách a institucích prof. PhDr. Jiří Kraus, DrSc. vydal v Nakladatelství Karolinum 2., přepracované vydání jedné ze svých nejvýznamnějších publikací, kterou je